

Lietuvių liaudies instrumentinė muzika

LIETUVOS
LIAUDIES
KULTŪROS
CENTRAS

MUZIKA
DŪDMAIŠIUI

2014

TURINYS

Pratarmė	4
Dūdmaišis Lietuvoje	5
Grojimas dūdmaišiu	14
1. Oi rūru rūru	16
2. Polkutė	16
3. Valsas „Keturiažingsnis“	16
4. Ir atskrido povas	17
5. Nuvė brolalis šiena šienaucie	17
6. Kalėdinė giesmė	17
7. Dūdavo dūdelė už karklyna	18
8. Dainos melodija	18
9. Dainos melodija	19
10. Kukavo gegulė	19
11. Senovinė polka	20
12. Brolali brolali, negerai darai	21
13. Sakale paukšteli, dai aukštai skradzioji	21
14. Daunorių piemenio	22
15. Savučių pirmoji	22
16. Keibišky pas tētušį	23
17. Melodija	23
18. Kadrilius	23
19. Vestuvinis maršas	24
20. Svoč, svoč, pasgodokim	25
21. Oi rytą, rytelį	25
22. Vestuvinis maršas	25
23. Numirė palšis	25
24. Sīratos giesmė	26
25. Būčiaus Juozapo trandipolka	26
26. Cikano polka	26
27. Špoko polka	27
28. Garnių polka	27
29. Mazurpolkė	27
30. Kaimiškas valsas	28
31. Mazurpolkė	28
32. Ratasai	28
33. Polka	29
34. Polka	29
35. Beržansko suktinis	30
36. Gudo dūda	30
37. Kryžiokas	30
38. Ulanas	30
39. Vajaunas	31
40. Meškutė	31

41. Mikita	31
42. Miežiai	32
43. Angelčikas	32
44. Kalvelis (Kuchanuška)	32
45. Kurpių šokis	33
46. Lelinderis	33
47. Skruzdėlė	33
48. Šiaučiukas	34
49. Melnykas	34
50. Olimpa (Olimpija)	34
51. Suktinukas	34
52. Šerelė	35
53. Saldinukas	35
54. Dribkus	35
55. Lelinderis	35
56. Taukačikas	36
57. Didysis	36
58. Dūda	36
59. Makliokas	36
60. Papiljonas	37
61. Blezdingėlė (Lestingis)	37
62. Jurgis (Slinkis, Šliunkis)	37
63. Šoko pimpė po pievų (Linton šokc)	38
64. Kukuok, gegute	38
65. Kupolio rože	38
66. Aplink dvarų vaikščiaja	39
67. Šoks tėvelis šokinį	39
68. Mergela graži	39
69. Atvažiuoja Kalėdos, do kalėd(z)ienė	39
70. Čigonėlis	39
71. Bėgo ožka per mišką	40
72. Motinėla, auginai	40
73. Užalėlia šakas linka	40
74. Kai mes užaugam jauni berneliai	41
75. Buva Vilniuj žalias bromas	41
76. Lek gervė, lek gervelė	41
77. Serbentelį uogelį unduo pasėmė	41
78. Atsilikit sveiki ciej nauji slinksteliai	42
79. Dievulis dave cinginį bernelį	42
80. Tu volungėla, drabna paukštela	42
81. Gražu žaliuocie	42
82. Ak, dievuliau brungus	43
83. Cykum, cykum	43
84. Kiškelis tupi unt žvirgždyno	43

85. Vieversėlis an dirvono	43
86. Grybs, grybs baravyks	44
87. Zuikelis po girelę bėginėjo	44
88. Pakelk galvą, ar išauša	44
89. Maušiuvienė, toj dėdienė	44
90. O kur tu nakvojai, pijokėli mano	45
91. Pradės jau gaidžiai giedoti	45
92. Vaikščioj povas po dvarą	45
93. Per pušynėlį, per eglynėlį	45
94. Parvadykit skvirbą	46
95. Lieki voliungi	46
96. Ei kūmute, kūmute	46
97. Ei tu, liepele	46
98. Bėki, laivuži	47
99. Du broliukai žalnieriuos	47
100. Ei, šveičiau, šveičiau	47
101. Ui, ui, ui dievai	47
102. Žada žvirblis	47
103. Išvažiavo tėvelis	48
104. Ei, ateis, ateis	48
105. Šią naktele	48
106. O ant dvaružio	48
107. Atein žmogus	49
108. Aukšti kalnai	49
109. Balnok, tarnai, bėrą žirgą	49
110. Ei, pūdyme	49
111. Vai šaliu šaliu, sieras sakalėli	50
112. Leliumoj, gieda gaideliai	50
113. Tai genelio genumai	50
114. O kas tį sodi pamigo	50
115. Aš užgimiau ubagėlis	50
116. Aš obagas labai štakus	51
117. Padainuosiu daina apie židu vaina	51
118. Ažys ažys ilgaragis	51
119. Prašom pas dievą	51
120. Ir atskrido du karveliai	52
121. Tu melynasiai kervelali	52
122. Vilkas kalalį papjovė	52
123. Ak tu zara zarela	52
Šaltiniai	53

Pratarmė

Lietuvoje sparčiai populiarėjant dūdmaišiui arba Labanoro dūdai, gimė šio natų rinkinio idėja. Deja, originalių melodijų dūdmaišiui užrašyta labai nedaug, todėl teko peržiūrėti daugybę instrumentinės muzikos, šokių ir dainų melodijų, kurias tiktų groti ir šiuo puikiu instrumentu. Atrinkome geriausias – tikimės, jog padėsime pradedantiesiems muzikantams surasti ir prisitaikyti sau patinkančias melodijas.

Natų rinkinį sudaro 13 originalių melodijų dūdmaišiui, 21 instrumentinė, 52 dainų, 9 ratelių-žaidimų ir 28 šokių melodijos. Su dūdmaišio istorija galima susipažinti pateikiamame Rūtos Žarskienės straipsnyje „Dūdmaišis Lietuvoje“, o su grojimo ypatumais – skyriuje „Grojimas dūdmaišiu“. Leidinyje nurodyti ir naudingi rašytiniai šaltiniai, kuriais buvo remtasi.

Manau, šis leidinys sudomins pradedančiuosius dūdmaišininkus ir padės plėsti jų repertuarą.

Arūnas Lunys

Dūdmaišis Lietuvoje

Dūdmaišis¹ – vienas populiariausių Eurazijos ir Šiaurės Afrikos istorinių laikų muzikos instrumentų. Buvo paplitęs Indijoje, Irane, juo grojo arabų tautos Pietvakarių Azijoje, Tunise, žinotas visoje Europoje, Kaukazo tautose, juo dūdavo ir pačiuose Rytų Europos pakraščiuose prie Volgos upės gyvenančios tautos (mariai, mordviai, čiuvašai) ir kt. Manoma, kad į Pietų Europą maždaug prieš du tūkstančius metų dūdmaišis atkeliavo iš Rytų. Dar ankstyvaisiais viduramžiais dūdmaišis sparčiai plito po Pietų, Vakarų ir Vidurio, o kiek vėliau pasiekė ir Šiaurės bei Rytų Europą. Galima manyti, kad viduramžiais dažniausiai jis buvo naudojamas kaip liaudies ir karinis instrumentas. XIII a. tapo keliaujančių trubadūrų ir minezingerių instrumentu. XV a. juo plačiai dūduota ir dvaruose bei laisvuosiuose miestuose. Velvetu išpuošta *mussete* grota net Prancūzijos karaliaus Liudviko XIV rūmuose. XVII a., prancūzų aristokratų dvaruose pamėgus kaimišką stilių, dūdmaišis įsigali ir profesinėje muzikoje. Patobulintu dūdmaišiu (kad nereikėtų pūsti oro į maišą burna, buvo pritaikytos nedidelės dumplės ir pan.) buvo grojama ansambliuose ir orkestruose, Europoje atsirado daug šio instrumento virtuozų. Pavyzdžiui, Vengrijoje tuo laikotarpiu be dūdmaišio neapsiėjo nei valstiečių, nei aukštuomenės krikštynos, vestuvės ir kitos šventės. Į savo kapelas jį buvo įtraukę ir Vengrijos čigonai, kurie buvo kviečiami groti per dvarininkų ir miestelėnų vestuves, žiemos ir kitas šventes². XVIII a. šio instrumento populiarumas pradeda sparčiai mažėti. XIX a. daugelyje Europos šalių jis – jau tik liaudies instrumentas. Kaip kariuomenės instrumentas, dūdmaišis ilgiausiai buvo naudojamas Airijoje ir Škotijoje, savitas jo balsas iki šiol simbolizuoja šių šalių nacionalines pajėgas.

Konstrukcija ir atlikimo būdai

Dūdmaišio konstrukcija niekada nebuvo vienalytė. Galima manyti, kad bėgant amžiams ji patyrė didžiulių pokyčių. Šiandien įprasta, kad dūdmaišis – burdoninis instrumentas, kuriuo tuo pačiu metu išgaunami mažiausiai du garsai: viena birbyne muzikantas groja pagrindinę kūrinio melodiją, o antroji jai pritaria, išduodama vieną, pritariantį, dažniausiai gerokai žemesnį garsą. Tačiau, tyrinėtojų duomenimis, iki XIII–XIV a. dūdmaišis Europoje neturėjo papildomos burdoninės dūdelės, o pritarimo funkciją iš dalies atlikdavęs dvigubos melodinės birbynės³ antrasis vamzdelis. Nuo XIII a. įvairiuose piešiniuose, reljefuose ir pan. dūdmaišis pradedamas vaizduoti jau su atskira burdonine dūdele.

Apžvelgiant įvairiose tautose paplitusių dūdmaišių konstrukcijos ypatybes, galima būtų išskirti tris stambias grupes, atspindinčias tris jo vystymosi pakopas. Viena primityviausių viduramžių dūdmaišio atmainų yra birbynė (dviguba birbynė) su pūsle, kuri minima nuo XIII a. iki XVII a. pr. Vėliau toks instrumentas buvo naudojamas tik kaip žaislas. Aprašydamas pasartiškių (Dusetų, Antazavės, Duokiškio, Kamajų, Jūžintų) muzikos instrumentus, tautosakos rinkėjas Antanas Mažiulis pamini ir pūslę su dūdele arba rėksnele ir ją pavadina *kulinės dūdos* atšvaitu⁴. Įdomu, kad labai panašios konstrukcijos dūdmaišiai, kaip visaverčiai

¹ Plačiau apie dūdmaišį skaityti: Žarskienė Rūta 2011. Užmirštieji muzikos instrumentai: dūdmaišis ir Lietuva, *Tautosakos darbai*, [t.] XLII, Vilnius, p. 194–222.

² Manga János 1988. *Hungarian Folk Songs and Folk Instruments*, Budapest, p. 39–48.

³ Tai vieną pūstuką ir du sujungtus vamzdelius turintis instrumentas, žinomas Azijoje, Viduržemio jūros pakrantėse, Kaukaze, Balkanuose ir kitur.

⁴ Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas – LTR, rinkinys 1246, kūrinio nr. 45, 47 (signatūra: LTR 1246/45, 47/).

suaugusiųjų instrumentai, dar XX a. buvo paplitę tarp marių ir mordvių, priklausančių finų kalbinei grupei, ir čiuvašų, kalbančių tiurkų kalba. Visos šios tautos gyvena Rusijos Federacijoje prie Volgos upės. Panašios konstrukcijos dūdmaišį, tik su viena melodine dūdele, turėjo ir vodai – dabartinės Rusijos Sankt Peterburgo srities vakarinėje dalyje gyvenanti finų tautelė. Rusai taip pat gamindavosi dūdmaišį iš jaučio pūslės. Čiuvašų dūdmaišio *šapar* (liet. „pūslė“) maišas padarytas iš gyvulio šlapimo pūslės, jis turi vamzdelį orui pripūsti ir dvi sujungtas melodines dūdeles, kurios apačioje kartais turi vieną bendrą tošinę taurę⁵. Panašiai yra daromas ir marių *šiuvyr* (nuo mar. *шӱвыронг* „pūslė (šlapimo)“). Jis taip pat turi dvi sujungtas dūdeles: dešinioji – melodinė, kairioji – bosinė. Pastaroji iš dalies gali būti įvardyta kaip burdoninė, tačiau ja galima išgauti ne vieną, o tris garsus. Senovėje dūdmaišio birbynės mariai darydavo iš gulbių, žąsų, gervių kojų kaulų. Vėliau jas pakeitė metalinės, varinės arba skardinės, pakeisdamos švelnų skambėjimo tembrą į čaižų metalinį⁶. Tai buvo vienas populiariausių marių muzikos instrumentų, naudojamas svarbiausiose bendruomenės darbo ir šeimos apeigose. Beje, reikia pažymėti, kad tiek mordviai, tiek čiuvašai greta primityvių pūslinių instrumentų turėjo ir klasikinės konstrukcijos dūdmaišius, pagamintus iš gyvulio odos, su atskiriomis melodinėmis ir burdoninėmis dūdelėmis⁷.

Antrajai grupei būtų galima priskirti dūdmaišius, ypač plačiai paplitusius Rytų kraštuose, kurie pagal savo konstrukciją atspindėtų tarsi kitą šio instrumento raidos pakopą. Tai – taip pat atskirės burdoninės dūdelės neturintys dūdmaišiai, tačiau jų maišai gaminami jau ne iš gyvulio šlapimo pūslės, bet iš odos arba kailio. Jie turi vieno vamzdelio arba dvigubą melodinę birbynę. Tokios konstrukcijos dūdmaišiai, pagaminti iš visos nudirto paršiuko odos, buvo žinomi viduramžių Europoje. Pažymėtina, kad dūdmaišis su odiniu maišu ir viena melodine birbyne dar XX a. buvo naudojamas Indijoje. Tokiais dūdmaišiais, tik dažniausiai su dviguba birbyne, grojo Azijoje ir Šiaurės Afrikoje gyvenantys arabai. Tikriausiai iš šių kraštų dūdmaišiai paplito ir tarp Kaukaze bei Užkaukazėje gyvenančių tautų. Tai būtų gruzinų *gudastviri*, armėnų *parakapzuk*, azerbaidžaniečių *tulum*, adžarų *čiboni*, karačajų čerkesų *gybyt kobuz* ir kt. Šie instrumentai dažniausiai turi po dvigubą melodinę birbynę su 3–6 skylutėmis, vainikuojamą gyvulio rago. Prie visų jų aprašų pažymima, kad praeityje buvo plačiai naudojami, juos ypač mėgo kalnų piemenys. Anksčiau Kaukaze dūdmaišiais grodavo klajojantys muzikantai *mestvire*, jais pūstos lyrinių ir epinių dainų, taip pat šokių melodijos⁸.

Trečiajai grupei priskirkime dūdmaišius, turinčius vieną (kartais ir daugiau) melodinę ir vieną dvi (ir daugiau) atskiras burdonines birbynes. Šiuos instrumentus būtų galima pavadinti klasikiniiais, nes buvo universalūs ir plačiai naudojami. Kaip minėta, nuo XIII–XIV a. šio tipo dūdmaišiais buvo grojama Vakarų ir Vidurio Europoje. Manytina, kad maždaug tuo pat metu arba kiek vėliau jie galėjo pasiekti ir Rytų Europą – dabartines Ukrainos, Baltarusijos, Lietuvos, Latvijos, Estijos, Rusijos teritorijas. Šio tipo dūdmaišius žymus vokiečių etnomuzikologas Curtas Sachsas skirsto į dvigubo liežuvėlio, arba, kaip jis vadina, obojinius, ir viengubo liežuvėlio – klarnetinius. Jo žiniomis, Vakarų ir Centrinėje Europoje (taip pat Rytų Europoje – R. Ž.) paplitę vadinamieji klarnetiniai (t. y. abi pagrindinės dūdmaišio dūdelės – melodinė ir burdoninė – turi viengubus liežuvėlius) dūdmaišiai. Škotijos, Airijos, Didžiosios Britanijos ir kai kurių Prancūzijos vietovių instrumentai turi klarnetinį burdoną ir obojinę melodinę dūdelę, o Italijoje ir dalyje Prancūzijos abi dūdelės yra obojinės⁹.

⁵ Черных А. 1989. *Советское духовое инструментальное искусство*, Москва, p. 66.

⁶ Герасимов Олег 1996. *Народные музыкальные инструменты мари*, Йошкар-Ола, p. 144.

⁷ Čiuvašų *sarnai*, *srnai* turėjo vieną melodinę ir dvi burdonines dūdeles, o mordvių *skatora* – vieną burdoninę ir dvi tris melodines dūdeles. Galbūt pavadinimas *skatora* galėtų liudyti, kad šio tipo dūdmaišiai Mordvijoje paplito drauge su *skamoročų* pasirodymais.

⁸ Черных А. Мин. veik., p. 48, 59, 64, 65; Маслов А. Л. 1909. *Иллюстрированное описание музыкальных инструментов в Дашковском этнографическом музее в Москве*, Москва, p. 55.

⁹ Sachs Curt 1940. *The History of Musical Instruments*, New York, p. 282–283.

Lietuvoje ir kitose Rytų Europos šalyse XIX–XX a. pr. paplitusio dūdmaišio konstrukcija galime apibrėžti remdamiesi Marijos Baltrėnienės ir Romualdo Apanavičiaus lietuvių liaudies instrumentų žinynu ir Rimanto Sliužinsko parengta Labanoro dūdos metodine priemone. Tokį dūdmaišį sudaro keturios dalys: odinis arba kailio (rečiau – pūslės) maišas – oro rezervuaras, vamzdelis-pūtiklis, įstatomas į maišą, per kurį pučiamas į maišą oras, melodinė vieno liežuvėlio birbynė su 6–9 garso skylutėmis ir vienas (retkarčiais du) burdoninis vieno liežuvėlio vamzdis be skylių. Ant abiejų birbynių (melodinės ir burdoninės) apatinio galo paprastai užmaunama po medinę taurę arba gyvulio ragą. Melodinės birbynės garsaeilis – dažniausiai diatoninis, burdoninis vamzdis derinamas prie pagrindinės melodinės birbynės garso kvarta (undecima) ar oktava žemiau. Jei pritaikomas antras – storesnis, ilgesnis burdoninis vamzdis, jis derinamas nuo pirmojo kvinta žemiau¹⁰.

Istoriniai šaltiniai ir paplitimas

Šiandien sunku tiksliai pasakyti, kada dūdmaišis pirmą kartą paminėtas Lietuvoje¹¹. Vienas ankstyviausių dūdmaišio paminėjimų Lietuvoje ir Rusijoje randamas Olauso Magnuso *Šiaurės tautų istorijoje*, išleistoje 1555 m. *Dudaragine (eine grosse Sackpfeiffe)* ir *murenka (eine kleine Sackpfeiffe)*, greta kitų Rytų Prūsijos muzikos instrumentų XVI a. pabaigoje minimos Jono Bretkūno *Biblijos* vertime¹². Matas Pretorijus, aprašydamas XVII a. Prūsijos lietuvių gyvenimo įdomybes, pateikia piešinį, kuriame vaizduojami „Heiduką“ šokantys vyrai ir muzikantai: kairėje – būgnininkas ir fleitininkas, dešinėje – dūdmaišininkas¹³. 1846 m. Liudvikas Adomas Jucevičius rašo, kad šventinėmis dienomis Švenčionių, Ašmenos apskrityse ir visoje Gardino gubernijoje *karčemėlėse* grojama *rusų dūda*, o jos garsas primenąs linksmai nusiteikusios meškos maurojimą¹⁴. Antanas Juška, aprašydamas XIX a. antros pusės Veliuonos apylinkių vestuvių papročius, mini grojus dūdomis ir smuikais, kartais ir kitais instrumentais (kanklėmis, ožragiais, vamzdžiais, būgneliais ir t.t). Akivaizdu, kad tautosakininkas pateikia apibendrintą apeigų aprašymą, nedetalizuodamas, koku instrumentu ir kokią melodiją grojo, tačiau pastebėtina, kad dūda ir smuikas minimi visuose su muzika susijusiuose vestuvių momentuose¹⁵. Dūdmaišis pūstas ir Šiaurės Rytų Lietuvoje. Pasak Mečislovo Davainio-Silvestraičio, apie 1888 m. Pušaloto parapijoje seni žmonės prisiminę, kad Lėvens upe į Pasvalį sielius plukdantys sielininkai turėję *kulines dūdas*¹⁶. Taigi galima manyti, kad XIX a. pirmoje pusėje juo turėjo būti dažnai grojama vestuvėse, krikštynose, kaimo šokiuose ir kitur, o XIX a. antroje pusėje dūdmaišis dar žinotas didžiojoje Lietuvos dalyje.

Nuo Biržų kilęs Adolfas Sabaliauskas 1904 m. rašo, kad *kūlinės su ūku* jis jau nematė, tačiau iš žmonių pasakojimo žinojo, kad anksčiau ji buvusi naudojama¹⁷. Dūdmaišio paplitimo

¹⁰ Baltrėnienė Marija, Apanavičius Romualdas 1991. *Lietuvių liaudies muzikos instrumentai*, Vilnius, p. 163–164; Sliužinskas Rimantas 1990. *Labanoro dūda: (Istorinė apžvalga ir mokymosi groti metodika)*, Vilnius, p. 3–7.

¹¹ Antano Foko duomenimis, dūdmaišis paminėtas jau 1565 m. Vilniaus Seimo įsakuose (žr. Sliužinskas R. Min. veik., p. 8).

¹² Bretkūnas Jonas (vert.) 1590. *Biblia tatai esti wisas Schwentas Raschtas* Lietuwischkai pergulditas per Jana Bretkuna Lietuwos Plebona Karaliaucziuię, 6 d., p. 135. Rankraščio fotokopija, saugoma Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje.

¹³ Pretorijus Matas 2006. *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, t. 3: *Prūsijos topografija*, parengė Ingė Lukšaitė, Vilnius, p. 636.

¹⁴ Jucewicz Ludwik Adam 1840. *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów*, skreślona przez Ludwika z Pokiewia, Wilno, p. 200–201.

¹⁵ Juška Antanas 1955. Svočinė rėda, kn.: *Lietuviškos svotbinės dainos*, t. 2, užrašytos Antano Juškos ir išleistos Jono Juškos, Vilnius, p. 285–376.

¹⁶ Žiogas Juozas 1911. Apie „kulinę su ūku“, *Lietuvių tauta: L. Mokslo draugijos raštai*, kn. II, d. I, p. 108–109.

¹⁷ Sabaliauskas Adolfas 1904. Sutartines ir musu muzikos inrankiai, *Dirva-Žinytas*, Nr. 4, p. 25–39.

geografiją papildo ir instrumento vardai: *Labanoro dūda*, *Vilniaus dūda*, *Alvito dūda*, kurie parodo jų buvus garsų ne tik Labanore, bet ir Vilniuje, Alvite (Vilkaviškio r.). *Dūda*, *dūdavimas*, *dūdorius* gana dažni tautosakoje: talalinėse, vaikų, didaktinėse, humoristinėse, vaišių, vestuvinėse ir kitų žanrų dainose, rateliuose, žaidimuose ir šokiuose, patarlėse bei priežodžiuose ir t.t. Norėtusi pažymėti ir tai, kad nors *dūda*, *dūdavimas* ir *dūdorius* dažniau minimi Rytų Aukštaitijoje užrašytos tautosakos pavyzdžiuose, tačiau jų esama ir kituose Lietuvos regionuose – Suvalkijoje, Dzūkijoje, vienas kitas ir Žemaitijoje.

Kad žodžiai *dūda* ir *dūdavimas* buvo giliai įleidę šaknis į lietuvių kultūrą, rodo ir tai, jog *dūdavimu* buvo įvardijamas grojimas bet koku (dažniausiai naujai pasirodžiusiu) muzikos instrumentu: *dūduojama* smuiku, lūpine armonikėle, armonika¹⁸, net vargonais ir pianinu. Visokios rūšies muzikos instrumentai vadinami *dūdomis*, o muzikantai, net vargonininkai, – *dūdoriais*. Pietų ir Vidurio Žemaitijoje *dūdomis* vadinami ir tradiciniuose kaimo papročiuose prigiję klasikiniai variniai ir mediniai pučiamieji instrumentai (kornetas, trimitas, tūba, altas, tenoras, klarnetas ir kt.), o jų ansambliai – *dūdų orkestrais*.

XIX a. pab. – XX a. pr. Rytų Lietuvos duomenys

XIX a. pab. – XX a. pr. dūdmaišis buvo naudojamas tik Rytų Lietuvoje, ir čia jis taip pat po truputį traukėsi iš kaimo muzikinės tradicijos.

Pirmą kartą tiksliai ir išsamiai dūdmaišio konstrukciją aprašo, fotografiją pateikia kunigas ir etnografas Juozas Žiogas 1911 m. straipsnyje „Apie kulinę su ūku“. Jo teigimu, instrumentas plačiai tebevertojamas kai kuriose Vilniaus gubernijos vietose, taip pat Kauno gubernijos Ežerėnų apskrityje, o Daugėliškių parapijoje *dūdų* dar yra kiekviename sodžiuje, o tarp Vydžių ir Rimšės galima rasti seniausių instrumentų, čia gaminamos bei parduodamos ir naujos dūdos¹⁹. Kompozitorius Mikas Petrauskas, išvardydamas Rytų Lietuvos kaimus, kuriuose dūdmaišiu nors ir retai, bet tebegrojama, pažymi, kad „ypač Labanoro kulinė buvo labai garsi“, ja grota rugsėjo 8 d. atlaiduose²⁰, ir apgailestauja, jog dabar nei instrumentų, nei pasilinksminimų tenai nebelikę²¹. 1928 m. publikuoto straipsnio apie Labanoro dūdą autorius sakosi ją matęs maždaug 1881 m. Vidiškių dvare. Čia buvo virėjas Antanas Sirgūnas iš Rimšėnų kaimo, kuris gražiai dūduodavo, kartais ir dainelėm pritardavo. Autorius rašo, kad vietinių žmonių vadinama paprasčiausiai *dūda* tuo metu buvo žinoma visoje apylinkėje: Daugėliškių, Palūšės, Linkmenų, Labanoro ir kitose parapijose. Ja grodavo vestuvėse, šokių vakaruose ir kitokiuose pasilinksminimuose²².

Apie dūdmaišio gyvavimą XX a. pr. Rytų Lietuvoje žinių suteikia ir baltų-slavų kalbų bei kultūrų tyrėjas, Peterburgo universiteto docento (vėliau Lietuvos universiteto Kaune profesorius) Eduardo Volterio 1908 m. fonografo įrašai, saugomi Berlyno fonogramų archyve. Iš volelių sąrašo sužinome, kad dūdmaišiu grojo Juozas Voldemaras²³, o smuiku

¹⁸ Vienas žymiausių XX a. Peterburgo armonikos virtuozų Juozas Belejūnas, gyvenęs Antanų kaime (Švenčionių r.), pasakodamas savo biografiją, vis kartojo: „kuokynėse kaime padūduodavau“, „anksčiau gražiau padūduodavau“ ir pan. (žr.: Striužas Valdas 2003. Muzikantai, šokėjai, rateliai ir šokiai: Nepakartojamasis Juozas Belejūnas, *Adutiškio kraštas*, p. 617–622).

¹⁹ Žiogas J. Min. veik.

²⁰ Garsioji Labanorinė – Švč. Mergelės Marijos atlaidai.

²¹ Petrauskas Mikas. *Iš muzikos srities*, Chicago, Ill., 1909, p. 20–22.

²² K. S. 1928. Labanoro dūda, *Lietuvos aidas*, 1928, geg. 10, Nr. 81 (295), p. 4.

²³ E. Volteris su fonografo aparatu važiuodavo užrašinėti tautosakos daugiausia į savo studentų gimtąsias vietas. Šitaip jis užfiksavo buvusių savo studentų žymaus kalbininko profesoriaus Kazimiero Būgos ir filologo profesoriaus, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ministro pirmininko Augustino Voldemaro giminaičių atliekamas dainas ir instrumentinius kūrinius. 1908 m. į volelius dūdmaišiu įgrojęs Juozas Voldemaras – pirmojo Lietuvos premjero tėvas.

antrino jo kaimynas bei giminaitis Feliksas Krasauskas. Deja, daugiau duomenų Berlyno fonogramų archyve, kuriam E. Volteris patikėjo saugoti volelius, neišliko. Iš giminaičių pasakojimų, užrašytų 2011 m., žinome, kad kaimo kalvis J. Voldemaras užaugo keturių brolių šeimoje, tačiau iš kur išmoko groti dūdmaišiu, įsigijo instrumentą, kada ir kur grodavo, galime tik numanyti. Galbūt dūdmaišiu grojo jo senoliai ir jis tęsė giminės tradiciją? Žinome tik tiek, kad J. Voldemaro vyresnysis sūnus Pranas taip pat buvo kalvis, mokėjo griežti smuiku, bet žinių, kad jis būtų muzikavęs ir dūdmaišiu, neturime. F. Krasauskas buvo vadinamas kaimo veterinoriumi, tačiau gydė ne tik gyvulius, bet ir žmones. Polinkį muzikai paveldėjo ir jo sūnūs Zenonas ir Mykolas. Zenonas skambino mandolina, jaunėlis Mykolas – armonika²⁴. Šie ir kiti pavyzdžiai liudija, kad vaikai nebenorėjo groti savo tėvų instrumentais, senuosius atsibodusius keisdavo naujais, tuo metu madingais ir populiariais muzikos instrumentais. Todėl galime manyti, kad su J. Voldemaro mirtimi Dysnoje nustojo skambėti ir dūdmaišis²⁵.

Žymus tautosakos rinkėjas Jurgis Dovydaitis, pats užrašęs duomenų apie dūdmaišį ekspedicijose, 1966 m. straipsnyje teigia, kad Labanoro dūda Lietuvoje išnyko prieš 30–40 metų. Jis, kaip ir ankstesni autoriai, patvirtina, kad ilgiausiai Labanoro dūda buvo išlikusi Labanoro, Linkmenų, Švenčionių, Ignalinos apylinkėse, taip pat rašo, jog kompleksinės kraštotyros ekspedicijos metu Palūšės apylinkės Ginučių kaime buvo sutikęs smuikininką Antaną Žygą, kuris prieš daug metų grojęs dūdmaišiu²⁶. Dūdosa populiarumą šiame krašte liudija ir XXI a. pradžios ekspedicijų duomenys: kai kurie Adutiškio ir Ignalinos apylinkių gyventojai dar prisiminė dūdmaišį, tvirtino, kad juo muzikavę jų giminaičiai ir pan.

Dūdmaišis buvęs ne tik pasilinksminimų, bet ir pagrindinis šeimos apeigų, ypač vestuvių, instrumentas. Dūda buvo grojama šokiams, pritariama dainoms, elgetos ja palydėdavo religines giesmes, dūduodavo ir lalauninkai, eidami kiaušiniuoti. Daugiausia užrašyta prisiminimų apie dūdavimą vestuvėse. Dažniausiai tai atsiminimai iš ankstyvos vaikystės, emocionalūs, kupini neišdildomų įspūdžių, siekiantys XIX a. pab. – XX a. pr. Antai nuo Tverečiaus kilęs matematikas profesorius Zigmąs Žemaitis (g. 1884) prisiminė, kad kai buvo labai mažas, jų namuose buvo keliamos jo tetos vestuvės. Jaunimo prisirinko pilna priemenė, ir muzikantas, neturėdamas vietos, dūdavo užsilipęs ant suolo. Z. Žemaitis pasakojo: „Gražiai dūduoja, pagal tą žmonės šoka, o pažasty turi maišą, spaudžia ir nuolatos kita dūda būkia „būūūūūūūū“. Nepaprastą man įspūdį padarė, ir iki šiol ausyse skamba tas būkas.“²⁷. Pasak Kalviškės kaimo (Tverečiaus parapija) gyventojos Marcelės Žurauskienės (g. 1891), „kaip dūdu groja, tai labai gražiai, kaip rauda“²⁸.

Visai kita gaida nuskamba pasakojimai, kuriuos galima datuoti XX a. pradžia. Jie aiškiai rodo, kad dūdmaišio autoritetas buvo gerokai sumenkęs ir iš juo grojančių muzikantų jaunimas piktai pasišaipydavo. Anupras Paukštė (g. 1890 m.), gyvenęs Kirdeikiuose (Linkmenų parapija), prisimena, kad į kaimą atėjus elgetai su dūda, jis buvo paprašytas pagroti vestuvėse, kai kviestasis vestuvių muzikantas – smuikininkas ilsėjosi. Kai senis dūdavo, jaunimas šoko polką, o kai atsibodo, liepė jam nebegroti, tačiau dūda vis grojo, nes buvo pilna oro, tai supykę išvarė senį lauk²⁹.

Tai, kad dūdmaišis kitados buvęs pagrindinis lietuvių vestuvių, o galbūt ir su darbo papročiais susijusių apeigų muzikos instrumentas, rodo ir kaimyninių bei gerokai tolimesnių tautų pavyzdžiai. Antai Baltarusijoje tiek jaunojo, tiek jaunosios pulkas turėdavo savo dūdorių. Kai pulkai susitikdavo, jaunoji dovanodavo jaunikio dūdoriui rankšluostį, o jaunikis nuotakos

²⁴ Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyno fonoteka – LTRF, kompaktinė plokštelė 499 (signatūra: LTRF cd 499).

²⁵ Be abejonės, tam pasitarnavo ir 1915 m. praūžęs ir visą Dysnos kaimą sunaikinęs Pirmojo pasaulinio karo frontas.

²⁶ Dovydaitis Jurgis 1966. Labanoro dūda, kn.: *Ignalinos kraštas*, Vilnius, p. 175–178.

²⁷ LTRF, magnetofono juosta 4127, kūrinių nr. 23 (signatūra: LTRF mg 4127/23/).

²⁸ LTR 7199/78/.

²⁹ LTR 3719/171/.

dūdoriui duodavo pinigų. Dūdmaišio arba dūdmaišio ir smuiko garsais jaunieji būdavo palydinti į klėtį, o rytą pažadinami ir palydinti prie stalo. Našlaitės vestuvių dainose *dūda* tarsi pakeičia motiną, pataria našlaitei, kaip elgtis vienu ar kitu svarbiu momentu³⁰. Be šio instrumento neapsieidavo nė viena, kad ir mažiausia, marių šventė. Dūdmaišiu ir būgnais grota kalnų marių vestuvėse važiuojant iš jaunikio namų į cerkvę. Buvo tikima, kad jo garsai saugo nuotaką nuo galimo pakenkimo. Marijai *šiuvyr* grodavo ir per laidotuves, mirusiųjų paminėjimus. Kai dūdmaišininkas numirdavo, jo instrumentą įdėdavo į karstą, kad jis galėtų saviškius linksminti ir aname pasaulyje. Marijai pūtė *šiuvyr* ir su darbo papročiais susijusiose apeigose. Beveik iki pat XX a. vidurio dūdorius, grodamas *derliaus apžiūrėjimo melodiją*, apeidavo rugių lauką užkalbėdamas, kad javai gražiai augtų, nenuniokotų jų kruša, būtų geras derlius. Dūdmaišio apgrojimai buvo labai svarbūs. Jei šeimininkas nemokėjo pats dūduoti, kviesdavo specialistą³¹.

Dūdmaišis – keliaujančių muzikantų instrumentas

Įdomu, kad palyginti negausiuose dūdmaišio gyvavimo Lietuvoje paminėjimuose daug kur apie jį kalbama kaip apie elgetų „darbo įrankį“. Visi šie paminėjimai apibūdina XX a. pradžios – XX a. I pusės situaciją. Antai 1941 m. straipsnyje minimi elgetos, vaikščioję po Kriukų apylinkių kaimus ir savo giesmėms pritariantys dūdmaišiu³². Švenčionių apylinkėse apie 1920–1930 m. vaikštinėdavo elgeta, žmonių vadinamas „Saikauskas su dūda“, jis dūda pritarėdavo savo giedamoms religinėms giesmėms³³. Ne tik XX a. antros pusės ekspedicijų medžiagoje minimi elgetos su Labanoro dūdomis (viename pasakojime į kaimą užklydęs elgeta vietinių vaizdingai pavadinamas *seniu su žqsia*). Dar ir šiandien iš Kačergiškės parapijos kilęs vilnietis prisiminė savo senelę pasakojus, kad jos vaikystės metais (maždaug XX a. antrąjį dešimtmetį) į kaimą buvo atėjęs *ubagas su Labanoro dūda* ir grojęs jų troboje, o jie, vaikai, šokę. Jo manymu, elgeta grojęs už išmaldą³⁴.

Kodėl populiarusis dūdmaišis XIX a. pab. – XX a. pr. buvo virtęs elgetų instrumentu, sunku pasakyti. Tai galėjo lemti dūdmaišio „degradavimas“, jo išstūmimas iš valstiečių buities į žemiausią sluoksnį – elgetų pasaulį. Nelabai pagarbų požiūrį į elgetas ir jų instrumentus atskleidžia Ignalinos apylinkėse užrašytas posakis: „Jei dabar kas blogai groja, tam sako: – Ei, tu groji kaip Labanoro dūda“. O dusetiškiai jiems nepatikusį žmogų neretai suniekindavo: „Eik tu, dūda kuline!“ Kita vertus, galima manyti, kad muzikuojantys elgetos galėjo perimti senąją keliaujančių muzikantų tradiciją. Panašu, kad šios dvi profesijos galėjo būti glaudžiai susijusios. Ukrainoje (Mažarusijoje) šiuo instrumentu daugiausia grojo elgetaujantys akli muzikantai. Rusijoje dūdmaišiais paprastai grodavo skomorochai, meškininkai ir kiti pasilinksminimų muzikantai. Jie keliaudavo po Rusiją, kaimynų šalis, be abejonės, užsukdavo ir į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Įvairūs keliaujantys muzikantai vaikščiodavo su dūdmaišiais ir visoje Vakarų Europoje, pasiekdavę ir Skandinavijos pakraščius. Dūdmaišininkai klajodavo po visą Abiejų Tautų (Lietuvos ir Lenkijos) Respublikos teritoriją, grodami po vieną arba prisidėdami prie keliaujančių profesionalių meškininkų, aktorių ar pjovėjų (derliaus nuėmėjų) grupių³⁵. Dūdmaišio neabejotiną ryšį su meškininkyste paremia ir gausūs meškų su dūdmaišiais XV a. antroje pusėje – XVIII a. atvaizdavimai Švedijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Lenkijoje ir kt. Švedijoje yra užrašyta pasakojimų apie legendinį

³⁰ Назина И. Д. 1979. *Белорусские народные музыкальные инструменты: Самозвучающие, ударные, духовые*, Минск, p. 119.

³¹ Герасимов О. Min. veik., p. 153, 156, 161–162.

³² Moszyński Kazimieras 1941. Kai kurie liaudies muzikos įrankiai Lietuvoje, *Gimtasai kraštas*, Nr. 1-2 (28–29), p. 51–64.

³³ Dovydaitis J. Min. veik.

³⁴ LTRF cd 637/1/.

³⁵ Przerembski Zbigniew Jerzy 2006. *Dudy: Dzieje instrumentu w kulturze staropolskiej*, Warszawa, p. 579.

dūdmaišininką, kuris vadintas meškų medžiotoju³⁶. Apie tai byloja ir lietuvių liaudies patarlė: „Numirė meška – mesk ir dūdas“. Žinoma, Lietuvoje lankydavosi ne vien iš svetur atklydę menininkai. Ilgainiui čia atsirado ir savų keliaujančių muzikantų, išpopuliarėjo meškininkų verslas. Žinome, kad Smurgainyse (buvusi Vilniaus gubernija, dabar – vakarų Baltarusija) nuo XVII a. veikė meškų dresavimo mokykla. Kiekvieną pavasarį vadovai su dresuotomis meškomis (ir beždžionėlėmis) leisdavosi uždarbiauti į kitų Europos šalių muges, pakeliui savo meną pademonstruodami ir Lietuvoje. Manoma, kad Smurgainių meškų akademija buvo uždrausta apie 1870 metus³⁷. Neabejotina, kad ir Smurgainių meškininkai šokdindavo meškas, grodami įvairiais muzikos instrumentais, taip pat dūdmaišiu. Todėl manytina, kad Smurgainyse veikė ne tik meškų dresavimo, bet ir dūdmaišių gaminimo „cechai“. Galbūt atvykėliai čia galėjo nusipirkti dūdmaišių, pramokti dūduoti. Galimas daiktas, kad Labanore ar jo apylinkėse taip pat buvo panašių „cechų“, garsių meistrų. Čia atlaidų, mugių metu vykdavo įsimintini dūdorių pasirodymai, kurių pasižiūrėti susirinkdavo ir tolimesnių vietovių gyventojai. (Galbūt caro pareigūnų persekiojami Smurgainių meškininkai ir dūdmaišininkai slėpėsi būtent didžiulėje Labanoro girioje ir dalis jų apsigyveno Labanore?)

Repertuaras ir jo įtaka etninei muzikai

Apie tradicinį lietuvių dūdmaišininkų repertuarą taip pat turime labai nedaug žinių. Pagrindinis šaltinis – 1908 m. E. Volterio į fonografo volelius įrašyti devyni kūriniai³⁸. Viešėdamas Dysnoje, Tverečiaus parapijoje, mokslininkas įrašė šešias J. Voldemaro dūdmaišiu pučiamas ir tris J. Voldemaro ir F. Krasausko dūdmaišiu ir smuiku atliekamas dainų ir šokių melodijas. J. Voldemaras pagrojo dainas „Nuvė brolalis šieno šienauti“, „Brolali brolali, negerai darai“, „Aš pyniau vainikelį subatos vakarelį“, „Kaip aš ejau per žalių girelį“ ir dviejų neįvardytų dainų melodijas. Kartu smuiku pagriežė dvi dainas – „Kukavo gegulė“, „Sakale paukšteli, dai aukštai skraidžioji“ ir Senovinę polką³⁹.

Dūdmaišiu atliekami kūriniai visuomet prasideda garsus suderinančia įžangėle, „įvažiavimu“ į pagrindinę melodiją. Jie pasižymi laisvu ritmu, sunkiai įspraudžiamu į įprastus taktų rėmus, daug kartų pasikartojančia melodija, kuri atliekama vis kitaip, lengvai varijuojama ir improvizuojama. Įrašuose girdėti vienas labai žemas burdono tonas, kuris akompanuoja pagrindinei melodijai. Visos melodijos labai vingrios, kai kurios taškuoto ritmo, su gausiais foršlagais. Kadangi garso aukštis priklauso nuo oro srovės stiprumo ir, žinoma, nuo įrašo specifikos, klausantis atrodo, kad melodijos aukštis truputį kinta, susidaro nepastovios dermės įspūdis. Gerokai aiškesnė dūdmaišiu ir smuiku atliekamų kūrinių ritmo ir melodijos struktūra. Smuikas tarsi įrėmina „plaukiojančią“ dūdmaišio dermę ir ritmą. Abu instrumentai groja unisonu tą pačią melodiją. Dūdmaišiui lengvai varijuojant, iš unisono pereinama į heterofoniją.

Minėtas Palūšės apylinkės muzikantas A. Žygas 1964 m., J. Dovydaičio paprašytas, jo atneštu dūdmaišiu atliko keletą kūrinių. Tautosakos rinkėjo rankraštyje randame paminėtas tris

³⁶ Allmo Per-Ulf 1990. *Säckpipan i Norden*, Stockholm & Uppsala, p. 601.

³⁷ Vaitkevičius Vyktintas 2009. *Neris. 2007 metų ekspedicija*, kn. I, Vilnius, p. 124–125.

³⁸ Visi šie kūriniai saugomi Berlyno fonogramų archyve. Tai – voleliai Li Wo 15–17, 23, 25, 27, 30, 31, 34. E. Volterio įrašytų volelių kopijos buvo perduotos Lietuvių mokslo draugijai. Iki mūsų dienų išlikusi šios kolekcijos dalis yra Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne. Beveik visi minėti kūriniai paskelbti „Lietuvių etnografinės muzikos fonogramos 1908–1942“ (2007) ir „Eduardo Volterio Lietuvoje įrašyti voleliai (1908–1909), saugomi Berlyno fonogramų archyve“ (2011). Abu šiuos leidinius parengė Austė Nakienė ir Rūta Žarskienė, išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

³⁹ Iš E. Volterio rankraštnių tekstų, saugomų Rusijos mokslų akademijos archyve Sankt Peterburge, sužinome, kad J. Voldemaras padūdavo ir dainų „Einu per kiemą, girdžiu per sieną“, „Atskrido žušu pulkas“, „Dudarius numirė, boba rauda“ (raudos parodija?) ir raudos melodijas. Šių pavadinimų Berlyno fonogramų archyvo Lietuvoje įrašytų volelių kolekcijos sąrašė nėra. Taigi, remiantis E. Volterio rankraštiniais palikimais, galime spėti, kad buvo įrašyta dar keletas dūdmaišio muzikos volelių, kurie neišliko nei Berlyno, nei Vilniaus archyvuose.

dainas: „Ir atskrido pova“, „Po Varšavos dvarų“ ir „Oi, rū rū rū rū, nerandu durų“⁴⁰. Perklaudus įrašus paaiškėjo, kad muzikantas dar bandė pagroti Labanoro dūdos polkutę ir Valsą keturiąžingsnį. Deja, trisdešimt metų nedūdavusiam muzikantui, net ir keletą kartų pabandžius, labai sunkiai sekėsi pagroti šias melodijas. Muzikologas Vaclovas Juodpusis, taip pat dalyvavęs Ignalinos kompleksinėje kraštotyros ekspedicijoje, transkribuodamas geriau pavykusias melodijas pamėgino jas rekonstruoti⁴¹.

Matome, kad čia suminėti dūdoriai mėgo griežti apylinkėje mėgstamų dainų melodijas: šienapjūtės, rugiapjūtės, ypač vestuvinių, humoristinių dainų, net raudų. Taip pat žinome, kad lietuviai mielai dūdavo ir šokius: polką ir *dovaninę* polką, arba *dovaninį*, kadrilius, valsus ir kt. Rašytiniai šaltiniai liudija, kad dūdmaišiu taip pat buvo pritariama dainoms bei religinėms giesmėms.

Baltarusijoje dūdmaišiu buvo grojami daugiausia šokiai. Pasak baltarusių etnomuzikologės Innos Nazinos, liaudyje žodžiai *dūda* ir *šokis* buvo neatskiriami. Tačiau dūdmaišiu buvo pučiamos ir įvairiausių žanrų dainų melodijos, tarp jų – lyrinės šeimos, rugiapjūtės dainos, mėgti ir smagūs ketureiliai kupletai, kurie buvo padainuojami ir paskui atitariami dūdmaišiu. Tyrinėtojai pastebi, kad dūduodami dainų melodijas dūdmaišininkai jas savaip instrumentuoja – prieš pagrindinius garsus nuolat groja foršlagus, kurie susijungia į kvinta ar oktava žemiau skambantį burdoną⁴². Tokiu pat būdu dainų melodijas atlieka ir J. Voldemaras, jo griežime taip pat gausu nuolatos skambančių foršlagų. Latvijoje ir Estijoje dūdmaišiu buvo grojami šokiai, vestuvėse atliekamos apeiginės eisėnų, jojimo, kraičio nešimo, dovanų dalijimo melodijos, pirmasis nuotakos šokis ir kt. Kai kuriuose šokiuose dalyvaudavo ir pats dūdorius. Pavyzdžiui, atliekant apeiginį šokį (est. *voortants*, lat. *apaļdancis*), dūdorius eidavo šokėjų voros priekyje. Latvijoje dūdmaišiais grojamų kūrinių įžangos turėjo net ir pavadinimą: *uzsaukums*. Dūdmaišiu suderinti Estijoje buvo vartojami specialūs *derinimo kūrinių liai*, kurie turėję ir tekstą⁴³. Manoma, kad iš Švedijos drauge su populiariais šokiais į Estiją atkeliavęs dūdmaišis vingriu ritmu ir linksmomis melodijomis lėmė naujo dainų žanro, atsiradusio vėliausiai XVIII a., gimimą. Tai šokių dainos, o jų pagrindinis bruožas – nuolatos moduluojanti melodija⁴⁴. Įdomu, kad ir Vengrijoje bėgant šimtmečiams susiformavo atskira dainų grupė, liaudyje vadinama *dūdmaišio melodijomis / dainomis*⁴⁵.

Dar septintajame XX a. dešimtmetyje baltarusių mokslininkai atkreipė dėmesį, kad dūdmaišis padarė neginčijamą įtaką dainoms, jų daugiabalsumo pradmenims. Etnomuzikologės Austė Nakienė ir Rūta Žarskienė, 2010–2011 m. tyrinėdamos E. Volterio daugiau nei prieš 100 metų Lietuvoje įrašytus volelius ir transkribuodamos melodijas, atkreipė dėmesį į galimą (dabar tikriausiai jau drąsiai galima sakyti – neabejotiną!) dūdmaišio įtaką lietuvių liaudies dainoms bei instrumentinei muzikai. A. Nakienė, aprašiusi atrastąjį burdoninio daugiabalsumo fenomeną Dzūkijoje (Perlojoje, Merkinėje, Gudakiemyje), Rytų Aukštaitijoje (Dysnoje, Adutiškyje) ir Suvalkijoje (Šilavote), remdamasi anksčiau apie įvairius daugiabalsio dainavimo būdus rašiusių autorių (Martino Boiko, Rimos Visackienės, Vaclovo Juodpusio, Daivos Račiūnaitės-Vyčinienės) darbais, mano, kad burdonas dzūkų ir rytų aukštaičių dainose galėjo atsirasti būtent dėl dūdmaišio įtakos⁴⁶. Pratešdami šią mintį ir pasitelkdami kaimyninių tautų pavyzdžius, galime teigti, kad Lietuvoje dėl dūdmaišio įtakos taip pat susiformavo dainų

⁴⁰ LTR 3719/188–190/.

⁴¹ Dainos melodija „Ir atskrido pova“ paskelbta šiai ekspedicijai skirtoje monografijoje *Ignalinos kraštas* (žiūr.: Juodpusis Vaclovas 1966. Apie dainų melodijas, kn.: *Ignalinos kraštas*, Vilnius, p. 193–195).

⁴² Назина И. Д. Мин. веік., p. 113–114.

⁴³ Muktupāvels Valdis 2002. Musical Instruments in the Baltic Region: Historiography and Traditions, *The World of Music*, vol. 44 (3): *Traditional Music in Baltic Countries*, Berlin, p. 21–54.

⁴⁴ Tõnurist Igor 1976. The Estonian Bagpipe, in: *The Brussels Museum of Musical Instruments*, vol. 6 ½: *The Bagpipes in Europe*, part I, editor René Maeyer, Brussel, p. 47–54.

⁴⁵ Manga J. Мин. веік., p. 39.

⁴⁶ Nakienė Austė 2011. Eduardo Volterio lietuvių tautosakos garso įrašai ir juose įamžinti senoviniai dainavimo būdai, *Tautosakos darbai*, [t.] XLII, Vilnius, p. 170–193.

melodijų tipas ir savitas atlikimo burdono pritarimu stilius, kuris buvo populiarus greičiausiai XVIII–XIX a. (dūdmaišio atliekamų melodijų specifika, t. y. vingrumą ir nežymų dermės nepastovumą, galima išgirsti ir kai kurių rytų aukštaičių dainininkų vienbalsių dainų atlikime). Vėliau, iš kaimo gyvenimo pasitraukus kitados buvusiam labai madingam dūdmaišiui, nyko ir toks dainavimo būdas, o kartu ir vingriosios melodijos bei pritarimas bosuojant, užleisdami vietą tercijų ir kvintų intervalų „tūravojimu“ pagrįstam homofoniniam daugiabalsumui.

Įvairių Europos tautų etniniame muzikavime įsigalėjęs dūdmaišis turėjo didelės įtakos ir instrumentinei muzikai. Kaip minėta, 1908 m. į volelius buvo įrašyta ir dūdmaišiu kartu su smuiku grojami kūriniai. Įdomu, kad dūdmaišio ir smuiko duetas yra laikomas seniausia ansamblio su dūdmaišiu sudėtimi. Todėl neabejotina, kad kaip tik smuikavimui jis ir padarė didžiausią poveikį. Estų etnologas Igoris Tönuristas, aprašydamas dūdmaišio ir smuiko duetą, kai dūdmaišis grojo tik burdoną dviem ūkais, o smuikas griežė melodiją, teigia, jog noras, kad skambėtų dūdmaišio bosavimas, lėmė smuikininkų ansamblių atsiradimą, kur vienas muzikantas griežia melodiją, o kitas traukia burdono bosą⁴⁷. Mūsų manymu, ir smuikavimo būdui, vis užkabinant laisvą „burdoninę“ stygą, o galbūt net ir basetlės įtraukimui į styginių ansamblius taip pat galėjo turėti įtakos noras „atkurti“ sodrų dūdmaišio skambesį. Manoma, kad maždaug XVII a. antroje pusėje Baltijos šalyse paplitęs smuikas pamažu išstūmė senuosius šokių muzikos instrumentus. Tai, kad būtent smuikas galėjo būti pagrindinis dūdmaišio išstūmėjas, rodo ir Švedijos pavyzdys. Dalarnos regione, kuris buvo garsus dūdavimo tradicija, ypač XIX a., taip pat buvo mėgstamas smuiko ir dūdmaišio duetas. XX a. antroje pusėje šis regionas garsėjo jau tik smuikavimo tradicija. Taigi galima manyti, kad ir Lietuvoje būtent smuikas, o vėliau ir armonikos tipo instrumentai užėmė dūdmaišio vietą kaimo papročiuose ir pasilinksminimuose.

Dūdmaišio gyvavimo Lietuvoje tyrimai paneigia nuomonę, kad prieš tai, kai mūsų šalį užplūdo smuikai, cimbolai, kiek vėliau – armonikos tipo instrumentai, kaimo bendruomenės apeigose ir pasilinksminimuose buvo muzikuojama autochtoniniais etniniais muzikos instrumentais, šokami dainuojamieji rateliai, sutartinės. Paaiškėjo, kad XVI a. (galbūt ir anksčiau) dūdmaišis jau buvo populiarus ir plačiai naudojamas. Tai patvirtina ir 1590 m. pats pirmasis muzikos instrumentų sąrašas, kuriame randame net dviejų rūšių dūdmaišius: didįjį (*dudaragine*) ir mažąjį (*murenka*). Patekęs į Lietuvą kartu su keliaujančiais muzikantais, per dvarus ir miestus, dūdmaišis tapo vienu svarbiausių, o kai kur gal ir vieninteliu liaudies muzikos instrumentu. Juo grota visas to meto repertuaras per vestuves, krikštynas ir kitas svarbias apeigas, šventes, be jo savito balso buvo neišsivaizduojami jokie vakarėliai ir kiti pasilinksminimai. Keletą šimtmečių karaliavęs miestelių mugėse, atlaiduose, smuklėse ir kaimo bendruomenės papročiuose, dūdmaišis padarė didelę įtaką liaudies muzikos raidai – ne tik instrumentinės, bet ir vokalinės. Dėl jo įtakos susiformuoja tam tikras daugiabalsis dainų atlikimo būdas, tiksliau – burdoninis pritarimo stilius, pagrįstas vieno arba dviejų bosinių garsų kartojimu. Vingrios dūdmaišio melodijos galėjo daryti poveikį Rytų Lietuvoje ir Dzūkijoje paplitusioms puošniosioms rugiapjūtės ir kitų žanrų dainų melodijoms. Palengva į liaudies kultūrą įsiliejęs ir kartu skambėjęs smuikas, perėmęs dūdmaišio melodijų stilistiką, jį išstūmė iš miestelių ir bažnytkaimių muzikavimo tradicijos. Anksčiausiai (galbūt jau XVIII a.) dūdmaišis išnyksta Žemaitijoje ir Mažojoje Lietuvoje, kitur juo griežiama iki XIX a. vidurio. Iš madingo ir mėgstamo muzikos instrumento XIX a. pab. – XX a. pr. jis tampa atgyvena, elgetų instrumentu. Praėjusio šimtmečio pradžioje dūdmaišis vis dar buvo aptinkamas Rytų Lietuvos giriose išsidėsčiusiuose atkampiuose kaimuose.

Rūta Žarskienė

⁴⁷ Tönurist I. Min. veik.

Grojimas dūdmaišiu

Dūdmaišį sudaro keturios dalys: maišas, melodinė birbynė, burdonas ir pūtiklis. Maišas turi būti sandarus – visiškai nepraleisti oro. Melodinės birbynės ir burdono liežuvėliai turi būti ne per stori ar per kieti, nes naudos daug oro, ir ne per minkšti – jie greitai sudrėks, sulips ir neatliks savo funkcijos. Pūtiklio vožtuvai turi būti paslankūs ir turi sandariai uždaryti pūtiklį, kad šis nepraleistų pučiamo oro į maišą.

Melodinė birbynė tradiciškai turi 8 skylutes. Pirmoji yra atvira, skirta pagrindinio tono derinimui, o jeigu ją uždengsime mažuoju dešinės rankos pirštu, jos garsas pažemės puse tono, atliks vedamojo garso funkciją; uždengus likusias septynias skylutes, skamba pastovusis dermės tonas – tonika. Pakėlus pirštą nuo antrosios skylutės, skamba antras tonas (sekunda), nuo trečiosios – trečias tonas (tercija), nuo ketvirtosios – ketvirtas tonas (kvarta), nuo penktosios – penktas tonas (kvinta), nuo šeštosios – šeštas tonas (seksta), nuo septintosios – septintas tonas (septima), nuo aštuntosios – aštuntas tonas (oktava).

Populiariausi yra šie dūdmaišio diatoniniai garsaeiliai: D-dur (1 pvz.): d1, e1, fis1, g1, a1, h1, dis1, d2; arba G-dur (2 pvz.): g1, a1, h1, c1, d2, e2, fis2, g2; gali būti D-dur ir G-dur (3 pvz.) tonacijų derinys: d1, e1, fis1, g1, a1, h1, c1, d2.

Burdonas gali būti derinamas prie melodinės birbynės oktavos intervalu (d–D, g–G) arba kvintos intervalu (d–A, g–D).

Baltarusijos meistrų Todaro Kaškurevičiaus ir Deniso Suchio gaminamų dūdmaišių trečios ir šeštos skylutės turi papildomas skylutes – pagrindines užklįjavus vašku, dūdmaišio garsaeilis virsta minorine tonacija (D-dur skamba kaip d-mol, G-dur skamba kaip g-mol).

Prieš grojimą patartina ištraukti pūtiklį iš maišo ir sudrėkinti jo vožtuvėlį; siūloma sudrėkinti ir melodinės birbynės bei burdono liežuvėlius – taip bus lengviau suderinti instrumentą. Deja, grojant ilgiau, liežuvėliai prisigeria drėgmės ir instrumentas išsiderina. Ant liežuvėlių dar dedamos gumutės, nuo kurių priklauso garso aukštis – gumutę keliant į viršų garsas aukštėja, o leidžiant gumutę žemyn garsas žemėja.

Grojama keturiais kairės rankos pirštais (mažasis nenaudojamas): uždengiamos trys viršutinės skylutės (penkta, šešta, septinta skylutės) ir nykščiu uždengiama kitoje melodinės birbynės pusėje esanti skylutė (aštunta), dešinės rankos bevardžiu, didžiuoju ir smiliumi dengiamos apatinės trys skylutės (antra, trečia, ketvirta). Dešinės rankos mažuoju pirštu, esant reikalui, dengiama pirmoji skylutė (vedamasis garsas).

Prieš grojimą reikia pripūsti dūdmaišį, patartina abiem rankom uždengti visas 7 melodinės birbynės skylutes arba kairės rankos pirštais uždengti 3 ar 4 viršutines skylutes – tada grojimo pradžia bus tiksli. Pripūstą maišą reikia staigiai spustelėti alkūne – šitaip melodinė birbynė ir burdonas pradės groti vienu metu. Galiausiai, oras pučiamas į maišą, kurį patartina išprausti kuo aukščiau po pažastimi – taip bus išnaudota mažiau jėgų maišo spaudimui (po kaire ar po dešine – nesvarbu, kaip tik muzikantui patogiau).

Grojant reikia stengtis palaikyti pastovų oro slėgį maiše – derinti oro pūtimą per pūstuką su alkūnės paspaudimais. Reikia žinoti, kad kuo daugiau atidengtų melodinių skylių – tuo daugiau išeina oro iš maišo, todėl reikia atitinkamai smarkiau spausti maišą ir pūsti į jį daugiau oro.

Grojimo technikos yra dvi: „atvira“ ir „uždara“. „Atviroji“ grojimo technika yra tada, kai aukštėja grojama melodija ir viena po kitos yra atidengiamos melodinės birbynės skylutės iki aukščiausios natos. Tačiau net ir naudojant šį būdą siūloma uždengti apatinės skylutes – bus išgautas tikslesnis ir stabilesnis garsas. „Uždaroji“ grojimo technika kiek paprastesnė – visos skylutės būna uždengtos, o atidengiama tik ta, kurios reikia norimam garsui išgauti. Dūdmaišio melodinių birbynių derinimas priklauso nuo to, kokia technika bus grojama – su ta pačia birbyne nepavyks pagroti abiem būdais.

Grojant dūdmaišiu nereikia pamiršti melodinių puošmenų: trelių, „foršlagų“, „vibrato“ (garso pavirpinimas) ir kt.

Dūdmaišininkams rekomenduojama kvėpuoti diafragma („pilvo apačia“), kad nesvaigtų galva ir užtektų oro tolygiam garsui išgauti.

Baigiant groti melodiją, reiktų sulyginti oro patekimą į maišą ir staigiu rankos judesiu spūstelėti maišą – ne tik nutils dūdmaišio garsas, bet ir bus išvengta pašalinių garsų skambėjimo.

Gvidas Kovėra, Vytautas Linkevičius, Arūnas Lunys

Autentiškos dūdmaišio melodijos

1. Oi rūru rūru

Ignalinos r.

♩ = 184

1. 2.

Musical notation for the first piece, 'Oi rūru rūru'. It is in G major (one sharp) and 3/4 time. The tempo is marked as ♩ = 184. The piece consists of a single line of music with a first ending and a second ending. The first ending is a four-measure phrase that repeats, and the second ending is a single measure that concludes the piece.

2. Polkutė

Ignalinos r.

♩ = 116

Musical notation for the second piece, 'Polkutė'. It is in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked as ♩ = 116. The piece consists of five lines of music. The first line starts with a triplet of eighth notes. The second line also starts with a triplet of eighth notes. The piece is a continuous melody with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes.

3. Valsas "Keturiąžingsnis"

Ignalinos r.

♩ = 184

Musical notation for the third piece, 'Valsas "Keturiąžingsnis"'. It is in G major (one sharp) and 3/4 time. The tempo is marked as ♩ = 184. The piece consists of three lines of music. The first line has a triplet of eighth notes. The second line has a triplet of eighth notes and a quintuplet of eighth notes. The third line has a triplet of eighth notes. The piece is a waltz with a characteristic three-measure phrase.

4. Ir atskrido povas

Ignalinos r.

♩ = 168

5. Nuvė brolalis šiena šienaucie

Tverečius

♩ = 126

6. Kalėdinė giesmė

Tverečius

♩ = 108

7. Dūdava dūdelė už karklyna

Tverečius

♩ = 48

8. Dainos melodija

Tverečius

♩ = 142

9. Dainos melodija

Tverečius

$\text{♩} = 144$ tempo rubato

The score consists of seven staves of music in treble clef, key of D major (two sharps), and 3/8 time. The tempo is marked as 144 quarter notes per minute, with a rubato instruction. The melody is characterized by a series of eighth-note patterns, often beamed together, with occasional quarter notes and rests. The piece concludes with a double bar line.

10. Kukavo gegulė

Tverečius

$\text{♩} = 162$

Smuikas

Dūdmaišis

The score is for two instruments: Smuikas (Violin) and Dūdmaišis (Bagpipes). It is in treble clef, key of D major (two sharps), and 3/8 time. The tempo is marked as 162 quarter notes per minute. The Smuikas part features a complex melody with many beamed eighth notes and some sixteenth notes. The Dūdmaišis part consists of a series of chords, some with grace notes, corresponding to the melody. The piece ends with a double bar line.

11. Senovinė polka

Tverečius

♩ = 84

Smuikas

Dūdmaišis

12. Brolali brolali, negerai darai

Tverečius

$\text{♩} = 84$

13. Sakale paukšteli, dai aukštai skradzioji

Tverečius

$\text{♩} = 90$

Smuikas

Dūdmaišis

Instrumentinės melodijos

14. Daunorių piemenio

Vabalninkas

♩ = 96

15. Savučių pirmoji

Vabalninkas

♩ = 102

16. Keibišky pas tētuši

Vabalninkas

♩ = 168

Musical notation for 'Keibišky pas tētuši' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩ = 168. The melody consists of a sequence of eighth and quarter notes, with a trill (tr) indicated above the first note. The piece ends with a double bar line.

17. ***

Biržai

♩ = 192

Musical notation for '17. ***' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩ = 192. The melody consists of eighth and quarter notes, with trills (tr) indicated above several notes. The piece ends with a double bar line.

18. Kadrilius

Biržų r.

♩ = 128

Musical notation for 'Kadrilius' in G major, 3/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩ = 128. The melody consists of quarter and eighth notes, with a trill (tr) indicated above a note. The piece ends with a double bar line.

♩ = 156

Musical notation for 'Kadrilius' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩ = 156. The melody consists of eighth and quarter notes, with a trill (tr) indicated above a note. The piece ends with a double bar line.

Musical notation for 'Kadrilius' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of eighth and quarter notes, with a trill (tr) indicated above a note. The piece ends with a double bar line.

Musical notation for 'Kadrilius' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of eighth and quarter notes, with a trill (tr) indicated above a note. The piece ends with a double bar line.

♩ = 164

Musical notation for 'Kadrilius' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩ = 164. The melody consists of eighth and quarter notes, with a trill (tr) indicated above a note. The piece ends with a double bar line.

Musical notation for 'Kadrilius' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of eighth and quarter notes, with a trill (tr) indicated above a note. The piece ends with a double bar line.

Musical notation for 'Kadrilius' in G major, 2/4 time. The piece starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of eighth and quarter notes, with a trill (tr) indicated above a note. The piece ends with a double bar line.

19. Vestuvinis maršas

Biržų r.

♩ = 165

20. Svoč, svoč, pasgodokim

Kupiškis

♩ = 116

Musical score for 'Svoč, svoč, pasgodokim' in G major, 2/4 time. It consists of three staves of music. The first two staves are the main melody, and the third staff contains a double bar line followed by two first and second endings. The tempo is marked as ♩ = 116.

21. Oi rytą, rytelį

Kupiškis

♩ = 116

Musical score for 'Oi rytą, rytelį' in G major, 2/4 time. It consists of two staves of music. The tempo is marked as ♩ = 116.

22. Vestuvinis maršas

Kupiškis

♩ = 176

Musical score for 'Vestuvinis maršas' in G major, 3/8 time. It consists of two staves of music. The first staff has a tempo marking of ♩ = 176. The second staff features a triplet of eighth notes. The piece ends with a double bar line.

23. Numirė palšis

Vabalninkas

♩ = 162

Musical score for 'Numirė palšis' in G major, 3/8 time. It consists of two staves of music. The first staff has a tempo marking of ♩ = 162. The piece ends with a double bar line.

24. Siratos giesmė

Vabalninkas

♩ = 96

25. Būčiaus Juozapo trandipolka

Vabalninkas

♩ = 120

26. Cikano polka

Leipalingis

♩ = 112

27. Špoko polka

Troškūnai

♩ = 112

Musical score for Špoko polka, Troškūnai. It consists of three staves of music in 2/4 time, key of D major. The tempo is marked as quarter note = 112. The music features a rhythmic melody with eighth and sixteenth notes, including some triplets and slurs.

28. Garnių polka

Troškūnai

♩ = 112

Musical score for Garnių polka, Troškūnai. It consists of three staves of music in 2/4 time, key of D major. The tempo is marked as quarter note = 112. The melody is characterized by frequent eighth-note patterns and slurs.

29. Mazurpolkė

Marijampolės apsk.

♩ = 152

Musical score for Mazurpolkė, Marijampolės apsk. It consists of three staves of music in 3/8 time, key of D major. The tempo is marked as quarter note = 152. The music features a characteristic mazurka rhythm with eighth and sixteenth notes.

30. Kaimiškas valsas

Suvalkija

$\text{♩} = 144$

Musical score for '30. Kaimiškas valsas' in G major, 3/4 time. The tempo is marked as quarter note = 144. The score consists of five staves of music. The first four staves contain the main melody, and the fifth staff contains a first and second ending. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 3/4.

31. Mazurpokė

Raseinių r.

$\text{♩} = 144$

Musical score for '31. Mazurpokė' in G major, 3/4 time. The tempo is marked as quarter note = 144. The score consists of three staves of music. The first staff begins with a double bar line and repeat sign. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 3/4.

32. Rātasai

Švenčionių r.

$\text{♩} = 96$

Musical score for '32. Rātasai' in G major, 2/4 time. The tempo is marked as quarter note = 96. The score consists of two staves of music. The first staff begins with a double bar line and repeat sign. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 2/4.

Musical score for three staves of a piece in G major, 2/4 time. The first staff contains five measures of eighth-note patterns. The second staff contains five measures, including a repeat sign. The third staff contains five measures, ending with a double bar line.

33. Polka

Biržai

$\text{♩} = 108$

Musical score for three staves of '33. Polka' in G major, 2/4 time. The tempo is marked as quarter note = 108. The first staff contains five measures of eighth-note patterns. The second staff contains five measures. The third staff contains five measures, ending with a double bar line.

34. Polka

Vabalninkas

$\text{♩} = 108$

Musical score for two staves of '34. Polka' in G major, 2/4 time. The tempo is marked as quarter note = 108. The first staff contains five measures of eighth-note patterns. The second staff contains five measures, ending with a double bar line.

Šokių, ratelių melodijos

35. Beržansko suktinis

Aukštaitija

Ramiai

Greitai

36. Gudo dūda

Aukštaitija

Lėtai

37. Kryžiokas

Aukštaitija

Lėtai

Greitai

38. Ulanas

Žemaitija

$\text{♩} = 69$

39. Vajaunas

Žemaitija

♩ = 69

Più mosso

Judriau

Lèčiau

Pradinis tempas

40. Meškutė

Šilalės r.

Neskubant

41. Mikita

Merkinė

♩ = 92

42. Miežiai

Aukštaitija

♩ = 100

Musical score for 'Miežiai' in G major, 2/4 time. It consists of four staves of music. The first two staves are the vocal line, and the last two are the piano accompaniment. The tempo is marked as ♩ = 100. The piece ends with a double bar line.

43. Angelčikas

Merkinė

♩ = 104

Musical score for 'Angelčikas' in G major, 2/4 time. It consists of three staves of music. The first two staves are the vocal line, and the last is the piano accompaniment. The tempo is marked as ♩ = 104. The piece features a repeat sign in the second staff and ends with a double bar line.

44. Kalvelis (Kuchanuška)

Kvėdarna

♩ = 102

Musical score for 'Kalvelis (Kuchanuška)' in G major, 2/4 time. It consists of three staves of music. The first two staves are the vocal line, and the last is the piano accompaniment. The tempo is marked as ♩ = 102. The piece features first and second endings in both the vocal and piano parts, indicated by bracketed lines and '1.' and '2.' markings. It ends with a double bar line.

45. Kurpių šokis

Plungės r.

♩ = 116

46. Lelinderis

Žemaitija

Lėtai

47. Skruzdėlė

Ylakiai

♩ = 86

♩ = 160

48. Šiaučiukas

Jurbarko r.

♩ = 50

Greičiau

49. Melnykas

Lazdijų r.

♩ = 132

50. Olimpa (Olimpija)

Alytaus r.

♩ = 108

♩ = 96

51. Suktinukas

Simnas

♩ = 104

52. Šerelė

Lazdijų r.

♩ = 112

1. 2.

1. 2.

Detailed description: This block contains the musical notation for '52. Šerelė'. It consists of two staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked as ♩ = 112. The first staff has a first ending bracket over the last two measures, which then leads to a second ending bracket over the final two measures. The second staff also has a first ending bracket over the last two measures, leading to a second ending bracket over the final two measures. The music features a mix of eighth and sixteenth notes with some slurs.

53. Saldinukas

Vilkaviškio r.

Lėtai

Detailed description: This block contains the musical notation for '53. Saldinukas'. It consists of two staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked as 'Lėtai' (slowly). The first staff has a first ending bracket over the last two measures, which then leads to a second ending bracket over the final two measures. The second staff also has a first ending bracket over the last two measures, leading to a second ending bracket over the final two measures. The music features a mix of eighth and sixteenth notes with some slurs.

54. Dribkus

Šakių r.

♩ = 160

Detailed description: This block contains the musical notation for '54. Dribkus'. It consists of two staves of music in G major (one sharp) and 3/8 time. The tempo is marked as ♩ = 160. The first staff has a first ending bracket over the last two measures, which then leads to a second ending bracket over the final two measures. The second staff also has a first ending bracket over the last two measures, leading to a second ending bracket over the final two measures. The music features a mix of eighth and sixteenth notes with some slurs.

55. Lelinderis

Vilkaviškis

♩ = 78

1. 2.

Detailed description: This block contains the musical notation for '55. Lelinderis'. It consists of three staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked as ♩ = 78. The first staff has a first ending bracket over the last two measures, which then leads to a second ending bracket over the final two measures. The second staff also has a first ending bracket over the last two measures, leading to a second ending bracket over the final two measures. The third staff continues the melody. The music features a mix of eighth and sixteenth notes with some slurs.

56. Taukačikas

Kauno r.

♩ = 106

Musical score for 'Taukačikas' in G major, 2/4 time. It consists of two staves. The first staff contains the first measure of the piece. The second staff contains the rest of the piece, including a first ending and a second ending.

57. Didysis

Švenčionių r.

♩ = 60

Polkos tempu

Musical score for 'Didysis' in G major, 2/4 time. It consists of three staves. The first two staves contain the main melody. The third staff is labeled 'Polkos tempu' and contains a variation of the melody.

58. Dūda

Ukmergės r.

♩ = 108

Musical score for 'Dūda' in G major, 2/4 time. It consists of two staves. The first staff contains the main melody. The second staff contains a variation of the melody with accents.

59. Makliokas

Zarasų r.

♩ = 90

Musical score for 'Makliokas' in G major, 2/4 time. It consists of two staves. The first staff contains the main melody. The second staff contains a variation of the melody.

60. Papiljonas

Biržų r.

♩ = 76

Musical score for '60. Papiljonas' in G major (one sharp) and 2/4 time. The score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp. The tempo is marked as quarter note = 76. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody. The third staff features a first ending (marked '1.') and a second ending (marked '2.'). The piece concludes with a final cadence.

61. Blezdingėlė (Lestingis)

Plungės r.

♩ = 116

Musical score for '61. Blezdingėlė (Lestingis)' in G major (one sharp) and 2/4 time. The score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp. The tempo is marked as quarter note = 116. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody. The third staff features a first ending (marked '1.') and a second ending (marked '2.'). The piece concludes with a final cadence.

62. Jurgis (Slinkis, Šliunkis)

Salakas

♩ = 120

Musical score for '62. Jurgis (Slinkis, Šliunkis)' in G major (one sharp) and 2/4 time. The score consists of two staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp. The tempo is marked as quarter note = 120. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody. The piece concludes with a final cadence.

63. Šoko pimpė po pievų (Linton šokc)

Šalčininkų r.

♩ = 120

Musical score for 'Šoko pimpė po pievų (Linton šokc)'. The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. It consists of three staves of music. The first staff begins with a tempo marking of ♩ = 120. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some measures containing triplets. The second staff ends with a repeat sign and a first ending. The third staff continues the melody and concludes with a double bar line.

64. Kukuok, gegute

Leipalingis

♩ = 100

Musical score for 'Kukuok, gegute'. The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. It consists of three staves of music. The first staff begins with a tempo marking of ♩ = 100. The music is characterized by a steady eighth-note rhythm. The second staff features a repeat sign and a first ending. The third staff concludes the piece with a double bar line.

65. Kupolio rože

Šakių r.

♩ = 80

Musical score for 'Kupolio rože'. The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. It consists of two staves of music. The first staff begins with a tempo marking of ♩ = 80. The music features a mix of eighth and sixteenth notes. The second staff includes a first ending and a second ending, both marked with '1.' and '2.' respectively, and concludes with a double bar line.

66. Aplink dvarų vaikščiaja

Salakas

Negreitai

67. Šoks tėvelis šokinį

Miežiškiai

♩ = 76

68. Mergela graži

Seirijai

♩ = 98

69. Atvažiuoja Kalėdos, do kalėd(z)ienė

Alytaus r.

♩ = 168

♩ = 126

70. Čigonėlis

Dusetos

♩ = 108

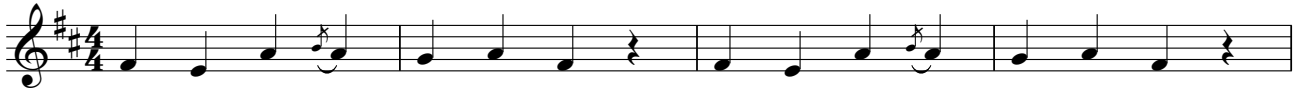

71. Bėgo ožka per mišką

Vabalninkas

♩ = 72

Gyviau (♩ = 96)

♩ = 168

Dainų melodijos

72. Motinėla, auginai

Daugai

♩ = 78

73. Užalėlia šakas linka

Širvintų r.

♩ = 69

74. Kai mes užaugam jauni berneliai

Širvintų r.

♩ = 100

Musical score for 'Kai mes užaugam jauni berneliai' in G major, 4/4 time. The tempo is marked as ♩ = 100. The score consists of three staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style with eighth and quarter notes. The second staff continues the melody, featuring a change in time signature to 5/4. The third staff concludes the piece with a double bar line and repeat dots.

75. Buva Vilniuj žalias bromas

Baisogala

♩ = 108

Musical score for 'Buva Vilniuj žalias bromas' in G major, 4/4 time. The tempo is marked as ♩ = 108. The score consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. It includes a first ending (1.) and a second ending (2.). The melody is written in a simple, folk-like style with eighth and quarter notes. The second staff continues the melody and concludes with a double bar line and repeat dots.

76. Lek gervė, lek gervelė

Mažeikių r.

♩ = 88

Musical score for 'Lek gervė, lek gervelė' in G major, 2/4 time. The tempo is marked as ♩ = 88. The score consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style with eighth and quarter notes. The second staff continues the melody and concludes with a double bar line and repeat dots.

77. Serbentelį uogelį unduo pasėmė

Švenčionys

♩ = 66

Musical score for 'Serbentelį uogelį unduo pasėmė' in G major, 2/4 time. The tempo is marked as ♩ = 66. The score consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style with eighth and quarter notes. The second staff continues the melody and concludes with a double bar line and repeat dots.

78. Atsilikit sveiki ciej nauji slinksteliai

Švenčionys

$\text{♩} = 58$

79. Dievulis dave cinginį bernelį

Švenčionys

$\text{♩} = 92$

80. Tu volungėla, drabna paukštela

Alytaus apsk.

$\text{♩} = 124$

81. Gražu žaliuocie

Tverečius

$\text{♩} = 150$

82. Ak, Dievuliau brungus

Antazavė

♩ = 168

Musical score for 'Ak, Dievuliau brungus' in G major, 6/8 time. It consists of two staves. The first staff contains the first line of music. The second staff contains the second line of music, including a first ending (1.) and a second ending (2.).

83. Cykum, cykum

Seinai

♩ = 60

♩ = 108

Musical score for 'Cykum, cykum' in G major, 6/8 time. It consists of three staves. The first staff contains the first line of music. The second staff contains the second line of music, including a tempo change to 108. The third staff contains the third line of music.

84. Kiškėlis tupi unt žvirgždyno

Užpaliai

♩ = 76

Musical score for 'Kiškėlis tupi unt žvirgždyno' in G major, 2/4 time. It consists of two staves. The first staff contains the first line of music. The second staff contains the second line of music.

85. Vieversėlis an dirvono

Veliuona

♩ = 106

Musical score for 'Vieversėlis an dirvono' in G major, 2/4 time. It consists of two staves. The first staff contains the first line of music. The second staff contains the second line of music, including a first ending (1.) and a second ending (2.).

86. Grybs grybs baravyks

Alsėdžiai

Musical score for 'Grybs grybs baravyks' in G major, 2/4 time. The score consists of three staves. The first staff has a tempo marking of ♩ = 69. The second staff has a tempo marking of ♩ = 69. The third staff has a tempo marking of ♩ = 112. The piece features a melody with eighth and sixteenth notes, and rests.

87. Zuikelis po girelę bėginėjo

Vandžiogala

Musical score for 'Zuikelis po girelę bėginėjo' in G major, 2/4 time. The score consists of three staves. The first staff has a tempo marking of ♩ = 80. The piece features a melody with eighth and sixteenth notes, and rests.

88. Pakelk galvų, ar išauša

Anykščiai

Musical score for 'Pakelk galvų, ar išauša' in G major, 4/8 time. The score consists of two staves. The first staff has a tempo marking of ♩ = 72. The piece features a melody with eighth and sixteenth notes, and rests. The second staff includes first and second endings.

89. Maušiuvienė, toj dėdienė

Prienų r.

Musical score for 'Maušiuvienė, toj dėdienė' in G major, common time (C). The score consists of one staff. The piece has a tempo marking of ♩ = 96 and features a melody with quarter and eighth notes.

♩ = 120 ♩ = 108

90. O kur tu nakvojai, pijokėli mano

Alsėdžiai

♩ = 96

91. Pradėš jau gaidžiai giedoti

Mažoji Lietuva

♩ = 158

92. Vaikščioj povas po dvarą

Mažoji Lietuva

Moderato

93. Per pušynėlį, per eglynėlį

Mažoji Lietuva

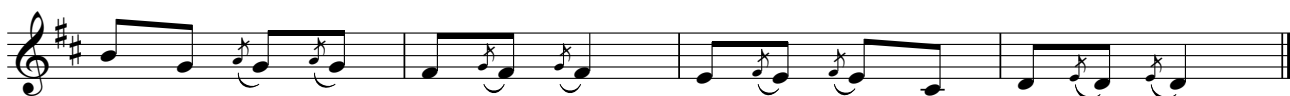
Moderato

94. Pervadykit skvirbą

Mažoji Lietuva

♩ = 104

95. Lieki voliungi

Mažoji Lietuva

♩ = 60

96. Ei kūmūte, kūmūte

Veliuona

♩ = 108

97. Ei tu, liepele

Veliuona

♩ = 92

98. Bėki, laivuži

Veliuona

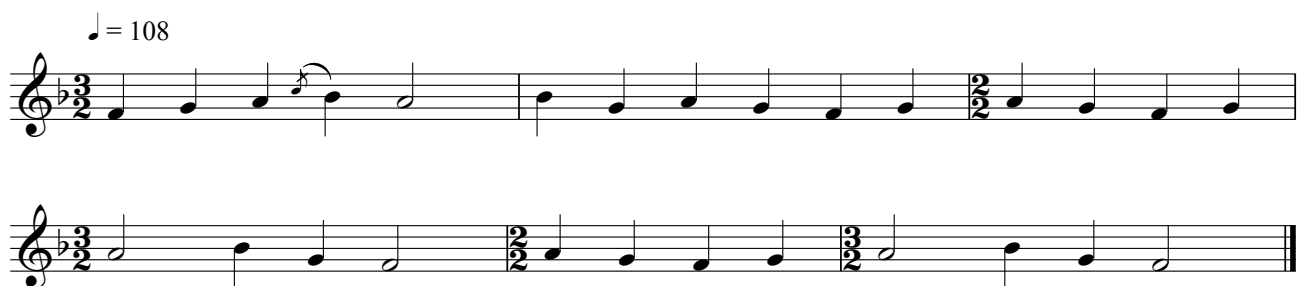
99. Du broliukai žalnieriuos

Veliuona

100. Ei, šveičiau, šveičiau

Veliuona

101. Ui, ui, ui dievai

Veliuona

102. Žada žvirblis

Veliuona

103. Išvažiavo tėvelis

Veliuona

♩ = 76

Musical notation for 'Išvažiavo tėvelis' in 2/4 time, key of B-flat major. The piece consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 76. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody and ends with a double bar line.

104. Ei, ateis, ateis

Veliuona

♩ = 126

Musical notation for 'Ei, ateis, ateis' in 2/4 time, key of D major. The piece consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two sharps (D major), and a 2/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 126. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody and includes a first ending (1.) and a second ending (2.) marked above the staff.

105. Šią naktele

Veliuona

♩ = 116

Musical notation for 'Šią naktele' in 2/4 time, key of B-flat major. The piece consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 116. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody and ends with a double bar line.

106. O ant dvaružio

Veliuona

♩ = 132

Musical notation for 'O ant dvaružio' in 3/4 time, key of B-flat major. The piece consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 3/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 132. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody and ends with a double bar line.

107. Atein žmogus

Veliuona

♩ = 152

Musical notation for 'Atein žmogus' in 3/4 time, key of D major. The piece consists of two staves. The first staff contains the main melody, and the second staff contains a repeat sign followed by a variation of the melody. The tempo is marked as ♩ = 152.

108. Aukšti kalnai

Veliuona

♩ = 69

Musical notation for 'Aukšti kalnai' in 4/8 time, key of D major. The piece consists of two staves. The first staff contains the main melody, and the second staff contains a repeat sign followed by a variation of the melody. The tempo is marked as ♩ = 69.

109. Balnok, tarnai, bėra žirgą

Veliuona

♩ = 80

Musical notation for 'Balnok, tarnai, bėra žirgą' in 2/4 time, key of B minor. The piece consists of two staves. The first staff contains the main melody, and the second staff contains a repeat sign followed by a variation of the melody. The tempo is marked as ♩ = 80.

110. Ei, pūdyme

Veliuona

♩ = 116

Musical notation for 'Ei, pūdyme' in common time, key of D major. The piece consists of two staves. The first staff contains the main melody, and the second staff contains a repeat sign followed by a variation of the melody. The tempo is marked as ♩ = 116.

Advento – Kalėdų dainų melodijos

111. Vai šaliu šaliu, sieras sakačėli

Varėnos r.

♩ = 76-104

112. Leliumoj, gieda gaideliai

Šalčininkai

♩ = 88

113. Tai genelio genumai

Varėnos r.

♩ = 92

114. O kas tį sodi pamigo

Trakų r.

♩ = 92

Užgavėnių dainų melodijos

115. Aš užgimiau ubagėlis

Telšių r.

♩ = 180

116. Aš obagas labai štakus

Kretingos r.

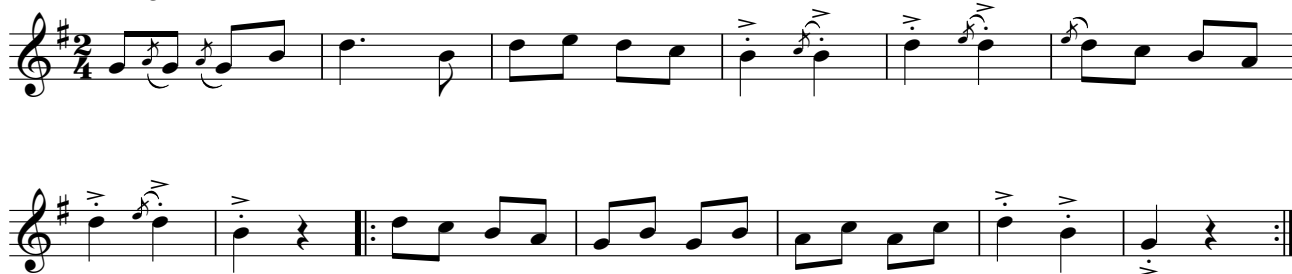
♩ = 240

117. Padainuosiu daina apie židu vaina

Mažeikių r.

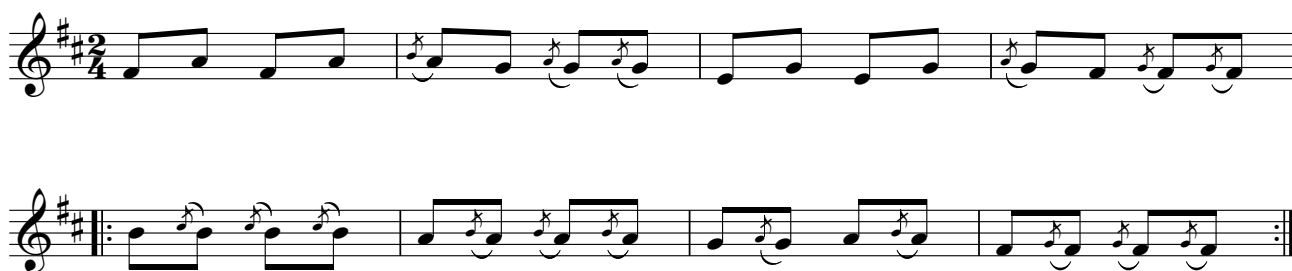
♩ = 132

118. Ažys ažys ilgaragis

Švenčionių r.

♩ = 100

Velykų dainų melodijos

119. Prašom pas Dievą

Gerviečiai

♩ = 108

120. Ir atskrido du karveliai

Ignalinos r.

121. Tu melynasiai karvelali

Švenčionių r.

122. Vilkas kalaį papjovė

Švenčionių r.

123. Ak tu zara zarella

Švenčionių r.

Šaltiniai

1. Sliužinskas R. 1990. *Labanoro dūda*. Vilnius: Kultūros darbuotojų tobulinimosi institutas (1, 2, 3, 4);
2. Nakienė A., Žarskienė R. 2007. *Lietuvių etnografinės muzikos fonogramos 1908 – 1942*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (5, 6, 7, 8);
3. Nakienė A., Žarskienė R. 2011. *Eduardo Volterio Lietuvoje įrašyti voleliai (1908 – 1909), saugomi Berlyno fonogramų archyve*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (9, 10, 11, 12, 13);
4. Paliulis St. 1959. *Lietuvių liaudies instrumentinė muzika*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla (14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25);
5. Klova A. 1992. *Lietuvos kaimų muzikantų polkos, valsai, maršai*. Vilnius: Lietuvos muzikų draugija, instrumentinio folkloro festivalis „Griežynė“ (26, 27, 28, 29);
6. Klovos A. asmeninis archyvas (30);
7. Nakienė A., Žarskienė R. 2005. *Žemaitijos dainos ir muzika*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (31);
8. Nakienė A., Žarskienė R. 2004. *Aukštaitijos dainos, sutartinės ir instrumentinė muzika*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (32)
9. Čiurlionytė J. 1999. *Lietuvių liaudies melodijos*. Vilnius: Lietuvos muzikos Akademija (33, 43, 76);
10. Sabaliauskas A. 1916. *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos*. Helsinkai: Suomų literatūros draugijos spaustuvė (34);
11. Venskauskaitė E. 1989. *Šokiai ir rateliai*. Vilnius: Kultūros ministerija, Mokslinis metodinis kultūros centras (35, 36, 37, 38, 39);
12. Venskauskaitė E. 1991. *Lietuvių liaudies rateliai ir šokiai*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras (40, 41);
13. Juronienė J. 1985. *Lietuvių liaudies rateliai ir šokiai*. Vilnius: Kauno Juozo Naujalio vidurinė meno mokykla (42);
14. Vakariniene A. 2001. *Šoks broliukai šokinį*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras (44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60);
15. Marcinkevičienė N., Vakariniene A., Sungailienė L. 2007. *Velykų rytą lelija pražydo*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras (61, 62, 63, 64, 119, 120, 121, 122, 123);
16. Marcinkevičienė N., Vakariniene A., Sungailienė L. 2003. *Kupole rože*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras (65, 66, 67, 68, 111, 112, 113, 114);
17. Aleksynas K., Ramoškaitė Ž. 2005. *Lietuvių liaudies dainynas. Karinės istorinės dainos. XIX t.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (72);
18. Jakimaitienė P., Žičkienė A. 1995. *Lietuvių liaudies dainynas. Karinės istorinės dainos. IX t.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (73, 74);
19. Linkevičius J. 2009. *Lietuvos valsčiai. Baisogala*. Vilnius: leidykla „Versmės“ (75);
20. Šatkauskienė V. 2012. *Kad aš žinojus... Julijos Papinigienės dainos ir pasakojimai*. Vilnius (77, 78, 79);
21. Laurinkienė N., Ramoškaitė Ž. 1995. *Lietuvių liaudies dainynas. Jaunimo dainos. X t.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (80, 81);
22. Ambrazevičius R. 2008. *Samba skamba kankliai*. Skambiausios festivalio dainos. Vilnius: Vilniaus etninės veiklos centras (82, 83);
23. Dringelis G., Nakienė A. 2000. *Lietuvių liaudies dainynas*. Dainos apie gamtą. XV t. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (84, 85, 86, 87);

24. Gudaitė J. 2002. *Girtuoklių dainos. Arielkėle tu pilkoji*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (88, 89, 90);
25. Grigas K., Kelmickaitė Z., Kerbelytė B., Vėlius N. 1995. *Lietuvininkų žodis*. Kaunas: leidykla „Litera“ (91, 92, 93, 94, 95);
26. Juška A. 1954. *Lietuviškos dainos. I t.* Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla (96, 97, 98, 99, 100, 101);
27. Juška A. 1954. *Lietuviškos dainos. II t.* Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla (102, 103, 104, 105, 106, 107);
28. Juška A. 1954. *Lietuviškos dainos. III t.* Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla (108, 109, 110);
29. Valiulytė S., Marcinkevičienė N., Venskauskaitė E. 2000. *Atvažiuoja kalėdos*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras (69);
30. Petrošienė L., Bukantis J. 2010. *Žemaičių kalendorinė tautosaka: Užgavėnių dainos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla (115, 116, 117);
31. Kriščiūnienė I. 1992. *Užgavėnės*. Vilnius: Vytauto Pakarsko technologijos laboratorijos leidykla (70, 71, 118).

Lietuvių liaudies instrumentinė muzika

MUZIKA DŪDMAIŠIUI

Sudarytojas Arūnas Lunys

Redaktorius Arūnas Lunys

Natografas Arvydas Adamonis

Kalbos redaktorė Skirmantė Ramoškaitė

Viršelio dailininkė Audronė Lasinskiėnė

Vilnius, Lietuvos liaudies kultūros centras, 2014. – 54 p.

www.lnkc.lt